

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансового менеджменту та фондового ринку

Допущено до захисту
Завідувач кафедри ФМФР
Баранова В. Г.
“ ____ ” _____ 2019р.

ВИПУСКНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 6.03050801 “Фінанси і кредит”

за темою:
«Фінансова стійкість комерційного банку»

Виконавець:
студентка центру заочної форми навчання

Семенюк Алла Павлівна

/підпис/

Науковий керівник:
старший викладач

Бондаренко Павло Валерійович

/підпис/

Одеса 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ.....	6
1.1. Поняття фінансової стійкості комерційних банків.....	6
1.2. Фактори, що визначають фінансову стійкість комерційного банку.....	15
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПАТ “БАНК ВОСТОК”	24
2.1. Методики оцінки фінансової стійкості комерційних банків в Україні.....	24
2.2. Аналіз напрямів розміщення активів банку та джерел їх формування ПАТ “Банк Восток”	33
2.3. Оцінка фінансової стійкості банку ПАТ “Банк Восток”	47
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКОСТЮ ПАТ “БАНК ВОСТОК”	61
3.1. Напрями підвищення фінансової стійкості вітчизняних комерційних банків.....	61
3.2. Рекомендації щодо підвищення фінансової стійкості ПАТ “Банк Восток”	73
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	89
ДОДАТКИ.....	91

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Зміни, що відбуваються в економіці та її найважливішому секторі - банківській системі, показують, що вона залишається вразливою по відношенню до впливу деструктивних факторів зовнішнього середовища, схильна до криз, що виникають на фондових ринках і посилені процесом глобалізації. Ряд кредитних організацій залишається в нестійкому фінансовому становищі, їх надійність викликає сумнів. Недовіра до окремих банків негативно позначається на ситуації в банківському секторі, стримує інвестиційну активність населення і підприємств, уповільнює приплив іноземних інвестицій в Україну.

Вданому контексті важливим постає вирішення питань, що відносяться до визначення ознак фінансової стійкості банку, а також розробка нових методів та механізмів забезпечення високого рівня фінансової стійкості вітчизняних комерційних банків та банківської системи загалом..

Таким чином, актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю подальшого вивчення комплексу питань, пов'язаних з вирішенням проблем в галузі формування ефективного механізму функціонування комерційних банків, що сприятиме фінансовому оздоровленню української економіки за допомогою конкретизації шляхів та заходів, спрямованих на зміцнення фінансової стійкості як комерційних банків, так і всього банківського сектору України.

Огляд літератури з теми дослідження. Значний науковий внесок у розробку теорії банківської справи взагалі та управління фінансовою стійкістю банків зокрема, внесли такі зарубіжні вчені, як Е. Гілл, Х. Грюнінг, Е. Доллан, Т. Кох, Е. Рід, Л. Роджер, П. Роуз, Дж. Синки, Ю. Масленченков, А. Тавасиев, Е. Тарханова, Г. Фетисов та інші. Серед вітчизняних вчених, які присвятили свої наукові праці оцінці та управлінню фінансовою стійкістю банків варто виокремити Г.М. Азаренкову, О.І. Барановського, О.В. Васюренка, А.О. Єпіфанова, Л.О. Примостки, Р.В. Михйлюк, О.Л. Малахової тощо.

Вивчення праць вказаних науковців дозволяє ґрунтовно підійти до дослідження сутності поставленого наукового завдання, а також виявити питання, що залишаються невирішеними. Зокрема, невпорядкованим є понятійний апарат, потребують доопрацювання та систематизації фактори фінансової стійкості, інструментарій оцінки фінансової стійкості банку, не вирішені питання підвищення рівня капіталізації банківської системи, удосконалення банківського законодавства, застосування стрес-тестування та новітніх методик управління фінансовою стійкістю банків тощо. Зазначене зумовлює актуальність та необхідність проведення подальшого дослідження проблеми забезпечення фінансової стійкості банків.

Метою даної роботи є обґрунтування теоретичних засад фінансової стійкості комерційних банків та розроблення основ механізму управління фінансовою стійкістю як форми її практичного забезпечення в сучасних умовах.

Відповідно до цієї мети визначено сукупність основних **завдань**, спрямованих на її досягнення:

- обґрунтування поняття фінансової стійкості комерційного банку;
- систематизація факторів, що визначають фінансову стійкість комерційного банку;
- характеристика методик оцінки фінансової стійкості комерційних банків;
- аналіз напрямів розміщення активів банку;
- оцінка фінансової стійкості комерційного банку ПАТ «Банк Восток»;
- визначення напрямів підвищення фінансової стійкості українських комерційних банків;
- розробка методичних рекомендацій щодо формування стратегії управління активами і пасивами комерційних банків з метою забезпечення високого рівня фінансової стійкості банків.

Об'єктом дослідження виступає процес оцінки фінансової стійкості комерційного банку.

Предметом дослідження є економічні відносини в сфері забезпечення фінансової стійкості комерційних банків України.

Методи дослідження. У роботі використані загальнонаукові методи емпіричного та теоретичного дослідження, зокрема: аналізу і синтезу, узагальнення, системного аналізу, методи статистичного аналізу, методи порівняння, групування та графічний метод. Обробка даних здійснювалася з використанням сучасних комп'ютерних технологій.

Інформаційну базу дослідження склали законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України і Національного банку України, офіційні матеріали Державного комітету статистики України, монографії та науково-аналітичні статті вітчизняних та зарубіжних авторів, матеріали міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференцій. Для безпосереднього аналізу функціонування банків використано офіційні дані Національного банку України, Асоціації українських банків, Державного комітету статистики.

Структура роботи. Наукова робота складається із вступу, "трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 113 сторінки комп'ютерного тексту, у тому числі 11 таблиць, 15 рисунків, список використаних джерел із 90 найменувань.

організаційно-структурних змін в управлінні (зміна керівників і провідних спеціалістів, зміна ділових партнерів, зміна складу засновників та акціонерів, зміна організаційно-правової форми господарювання тощо).

Якщо правління банку, його менеджера та персонал будуть дотримуватись нормативів, намагатимуться покращити умови своїх послуг, та якість виконання робіт, то в подальшому часі, ПАТ «Банк Восток» матиме змогу конкурувати з банками, що займають лідируючі позиції в рейтингах НБУ та Мінфіну.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз фінансової стійкості комерційного банку та шляхів її зміцнення дає підстави зробити наступні висновки й пропозиції.

Фінансова стійкість комерційного банку ще не стала об'єктом комплексного наукового дослідження у вітчизняній літературі, хоча потреба в таких дослідженнях є значною. У процесі аналізу структури банківських ресурсів і задля виявлення значення їх основних складових для забезпечення фінансової стійкості банку необхідно "невласні" ресурси розмежовувати на залучені й запозичені. Це дозволяє враховувати специфіку власності й джерел походження різних елементів ресурсів, що використовуються банком, але йому не належать, застосовувати до них конкретні прийоми.

Для зміцнення фінансової стійкості комерційного банку істотне значення має зростання його доходів, насамперед прибутку як джерела збільшення власного капіталу. Валовий операційний дохід комерційних банків залежить від норми прибутку по активних операціях, розміру плати, що береться за надані послуги, величини й структури активів. Кожен з цих факторів вимагає застосування специфічних прийомів дослідження. Для забезпечення зростання дохідності комерційного банку та підвищення його фінансової стійкості

важливе значення має кількісний та якісний аналіз кожного джерела доходів з метою встановлення вигідних для банку напрямів здійснення операцій. Збільшенню дохідності комерційних банків, крім підвищення прибутку від здійснюваних операцій та послуг, що надаються, сприяє й скорочення витрат на їх обслуговування. Це вимагає проведення постійного аналізу витратності банківських операцій та послуг і визначення можливостей їх зменшення, що позитивно впливає на фінансову стійкість банку. Узагальнюючими показниками оцінки фінансової стійкості банку є його платоспроможність і ліквідність. Ці показники тісно взаємопов'язані.

Основою платоспроможності банку є його ліквідність. Однак платоспроможність залежить не лише від ліквідності, а й від ряду інших факторів: політичної й економічної ситуації в країні чи регіоні, стану грошово-кредитного ринку, можливості рефінансування в НБУ, розвинутості ринку цінних паперів, наявності й досконалості заставного законодавства, забезпеченості банку власним капіталом, надійності клієнтів й банків-партнерів, спеціалізації й різноманітності банківських послуг даного фінансово-кредитного закладу та інших факторів. Потрібний аналіз впливу кожного з них на платоспроможність банку і його фінансову стійкість.

Для створення умов, які б сприяли встановленню й зміцненню фінансової стійкості комерційних банків, держава повинна вжити заходів законодавчого й нормативного характеру:

- створити спеціальне незалежне відомство, яке б займалося визначенням рейтингу комерційних банків і знайомило з ним усіх зацікавлених осіб;
- створити при Асоціації українських банків банк даних про позичальників вітчизняних комерційних банків, в якому зберігалась би інформація про фінансовий стан суб'єктів господарювання, їх спроможність виплачувати проценти і погашати борги, а також реєстр гарантій і застав;
- сприяти усуненню законодавчих обмежень щодо участі банків у створенні інших фінансово-кредитних інститутів та промислово-фінансових

груп шляхом злиття банківського, фінансового та промислового капіталу, утворення дочірніх банків. Це зумовить кардинальні зміни у банківському секторі України, прискорений розвиток ринку цінних паперів та виникнення зацікавленості у банків щодо участі в оздоровленні інших комерційних банків, санації як їх, так й інших суб'єктів господарювання;

- ввести у законодавчому порядку більш повну відповідальність акціонерів (учасників) банку за використання залучених банками коштів, тому що на сьогодні вони несуть відповідальність лише в межах свого внеску, як це передбачено законом України "Про господарські товариства";

- внести зміни в нормативну базу щодо можливості відкриття кожним банком окремого субкореспондентського розрахункового рахунку, на якому були б сконцентровані лише власні кошти банку. Це унеможливить випадки блокування коштів клієнтів, що знаходяться на кореспондентському рахунку банку, і проведення розрахунково-касових операцій при виконанні рішень арбітражних судів про стягнення з власних коштів банку певних сум на користь позивачів.

Звичайно, й самі банки для забезпечення власної фінансової стійкості повинні організаційно перебудовувати свою організаційну, діяльність. Для цього їм необхідно:

- організувати підрозділи (якщо вони ще не організовані) управління кредитними ризиками (кредитні комітети чи інші підрозділи);

- провести заходи щодо подальшого всебічного розвитку внутрішнього аудиту і використовувати його висновки в поточному й стратегічному управлінні фінансовою стійкістю;

- запровадити планування і прогнозування роботи по залученню й розміщенню ресурсів, забезпечити вчасне доведення планів і лімітів до установ банків (філій, представництв тощо);

- розгорнути роботу по розширенню кола вкладників і не допускати концентрації залишків коштів на депозитних і вкладних рахунках обмеженої

кількості вкладників,- намагатись переорієнтувати діяльність банку на розширення асортименту банківських послуг.

Отримані результати свідчать про досягнення поставленої мети та завдань дослідження і дають підставу зробити наступні висновки.

Під стабільністю банківської системи розуміють її здатність протистояти зовнішнім та внутрішнім впливам, зберігаючи стійку рівновагу та надійність. При цьому стійку рівновагу, що стосується банківської системи, можна визначити, як здатність системи виконувати свої функції та операції, за умов дотримання нормативних показників у встановлених межах, що дозволяють системі після впливу зовнішніх та внутрішніх чинників повернутися до стану рівноваги. Поняття стійкості, що часто вживається стосовно елементів банківської системи, є більш вузьким, аніж стійка рівновага, оскільки передбачає здатність системи виконувати властиві їй функції в статичі.

Надійність банківської системи, на нашу думку, слід розглядати як інтегровану характеристику надійності її елементів - комерційних банків, яка, у свою чергу, визначається правильністю обраної стратегії, здатністю менеджменту ефективно керувати ризиками та може бути виражена у конкретному показнику - достатності капіталу.

Стабільність банківської системи не можна розглядати відокремлено від економічної системи, складовою якої вона є. при цьому існує обумовлений взаємозв'язок між економічною та банківською системою. Банківська система може впливати на економіку через регулювання попиту та пропозиції грошей, якими традиційно керують центральні банки. На основі прямих та непрямих методів регулювання центральний банк може нейтралізувати негативні зрушення. Через попит та пропозицію грошей на ринку банківська система може позитивно впливати на інвестиційні процеси, стимулюючи, наприклад, розвиток кредитних операцій. Проте, макроекономічне середовище, у свою чергу, впливає на банківську систему, оскільки суб'єкти господарювання здійснюють розрахунки, розміщують свої кошти в кредитних організаціях,

отримують кредити на розвиток своєї діяльності. З цього випливає, що фінансово стійкі клієнти банку позитивно впливають на фінансову стійкість та надійність банківської системи.

Стабільний фінансовий стан банку означає зростання основних позитивних параметрів (капіталу, активів, ліквідності, платоспроможності, прибутковості тощо) та зниження негативних параметрів (ризиковості, неякісних і неробочих активів, невідповідності між активами і пасивами за строками погашення та між активними і пасивними відсотковими ставками), що визначають рівень фінансової стійкості банку в межах загальновизначеного доцільно можливого коридору. Процес його забезпечення є безперервним, динамічним і зумовлює необхідність постійного регулювання діяльності банку, яке повинне бути адаптоване до реалій сучасного стану вітчизняної економіки та до умов, що постійно змінюються. При цьому слід зазначити, що надійність банківської системи залежить не від розмірів банків та їх кількості, а від їхньої стабільності.

Залежність фінансової стабільності банку від внутрішніх і зовнішніх чинників зумовлює необхідність постійного системного регулювання банківської діяльності, оскільки лише за умови своєчасної об'єктивної оцінки ступеня їхнього впливу можна уникнути прийняття невірних, неадекватних реальній ситуації управлінських рішень і передбачити погіршення фінансового стану банків.

Нарощування швидкими темпами комерційними банками обсягів кредитування призвело до значного зростання кредитних ризиків, зокрема кількісне зростання кредитів знаходилося у діаметральній протилежності до рівня їх якості. Слід виокремити, ряд характерних ознак притаманних процесу банківського кредитування останніх докризових років:

- поверхневе і необґрунтоване визначення фінансового стану та кредитоспроможності позичальників;

- неналежне проведення оцінки заставного забезпечення за кредитом;

невідповідність валюти кредитування, валюті доходів позичальника, зокрема значне зростання обсягів кредитів саме в іноземній валюті (переважно у дол. США), що призводило до зростання валютних ризиків;

фінансування кредитів в іноземній валюті переважно за рахунок коштів, залучених на зовнішніх ринках;

відсутність якісного і об'єктивного моніторингу за фінансовим станом боржників під час усього строку дії кредитного договору;

нехтування принципом мінімізації ризиковості кредитних вкладень і спрямування усіх зусиль на отримання максимальних прибутків.

Дані чинники визначають саме недоліки у кредитній політиці багатьох вітчизняних комерційних банків і, як наслідок, формування ними неякісного кредитного портфеля. Виявлення “вузьких місць” у кредитній діяльності банківських установ значною мірою було спричинено також впливом екзогенних факторів, зокрема:

розгортанням кризових явищ в економічно розвинутих країнах світу, що зумовило погіршення макроекономічної кон'юнктури й послаблення ділової активності економічних суб'єктів;

Оскільки специфіка діяльності банків полягає у тому, що левову частину ресурсів (80-90%) банки формують не з власних, а із залучених і запозичених джерел, розподіляючи їх в основному для кредитування суб'єктів господарювання і населення (при цьому терміни залучених депозитів і наданих кредитів зазвичай не узгоджуються належним чином банками), забезпечення стійкості банківської системи можливе лише в умовах, коли в державі забезпечено наступні основні макроекономічні показники та дії:

існує довіра суб'єктів господарювання та населення до діяльності банків та здійснюваних основних фінансових операцій в економіці;

банки мають взаємну довіру один до одного і забезпечують безперебійне функціонування міжбанківського ринку (валютного, кредитного, депозитного тощо);

рівень безробіття в економіці не має тенденції до стрімкого збільшення, що може відчутно вплинути на доходи, і, відповідно, платоспроможність громадян;

відсутній негативний вплив руху цін на основні реальні активи в економіці, що зазвичай є об'єктами застави за кредитами банків (земля, нерухомість та ін.);

в державі забезпечується цінова стабільність та стабільність валютного курсу національних грошей.

Без дотримання згаданих макроекономічних показників та дій в Україні забезпечити фінансову стійкість банківської системи може виявитися вкрай проблематичним. Саме тому необхідні не лише своєчасні та ефективні дії основного регулятора фінансових ринків - Національного банку України, але й виважена кредитна політика комерційних банків.

З метою покращення ситуації в банківській системі України, недопущення погіршення фінансового стану банків, відновлення довіри громадян та суб'єктів господарювання необхідно:

відновити та удосконалити механізми рефінансування банків України, в основі яких закласти принцип підтримки середньострокової ліквідності банків, у яких виникають проблеми з наявністю ліквідного забезпечення за кредитами рефінансування НБУ, виключно на умовах викупу пакету акцій банку за теперішньою ринковою ціною;

запровадити жорсткі санкції до банків, що здійснюють неповернення депозитів і затримку платежів клієнтів, а також унеможливити здійснення ними спекулятивних і ризикових операцій;

прискорити процедуру зміни акціонерів банків, які мають проблеми з ліквідністю;

запровадити комплекс адміністративних заходів на валютному ринку, спрямованих на забезпечення пропозиції іноземної валюти і реалізації цієї валюти за ринковим курсом.

Пріоритетним завданням залишається зміцнення фінансової стійкості вітчизняного банківського сектору в цілому за рахунок удосконалення систем управління ризиками і внутрішнього контролю, розвитку корпоративного управління і транспарентності, а також необхідності стрес-тестування і розробки планів дій на випадок непередбачених ситуацій. Зокрема необхідно посилити увагу банків та наглядових органів до ефективного контролю за кредитним ризиком та за ризиком ліквідності.

Загалом заходи з підвищення стійкості фінансової системи, підтримки ліквідності, відновлення довіри до банківської системи стануть запорукою відновлення дії механізму перерозподілу тимчасово вільних коштів в економіці на користь фінансування інвестиційних проектів, проектів із розширення та активізації виробництва, а також забезпечення процесів детінізації економіки і фінансової стабілізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вітлінський В. Фінансова стійкість як системна характеристика комерційного банку / В. Вітлінський, О. Пернарівський // Банківська справа. – 2000. – № 6. – С. 48 – 51.
2. Шелудько Н.М. До визначення фінансової стійкості комерційного банку / Н.М. Шелудько // Вісник Національного банку України. – 2010. – № 3. – С. 40-44.
3. Карчева Г. Т. Стійкість та потенціал банківської системи України / Г. Т. Карчева // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2011. – № 1. – С. 155 – 163.
4. Кобринь С. С. Управління фінансовою стійкістю комерційного банку в умовах фінансової кризи / С. С. Кобринь // Наукові записки. Серія «Економіка». – 2011. – № 16. – С. 360 – 368.
5. Мстоян К. В. Надійність банку: сутність, складові та фактори впливу / К.В. Мстоян [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1142>
6. Чижик Є.І. Узагальнення основних теоретичних підходів до визначення поняття «фінансова стійкість банку» / Є.І. Чижик // Управління розвитком. – 2012. – № 14(135). – С. 104–106.
7. Арбузов С.Г. Банківська енциклопедія [Текст] / С.Г. Арбузов, Ю.В. Колобов, В.І. Міщенко, С.В. Науменкова. – К.: Центр наукових досліджень Національного банку України: Знання, 2011. – 504 с. – (Інституційні засади розвитку банківської системи України).
8. Шіллер Р.І. Фінансова стійкість комерційного банку та шляхи її зміцнення [Текст] / Р.І. Шіллер. – К.: Наукова думка, 2000. – 158 с.
9. Довгань Ж. М. «Базель III» у забезпеченні фінансової стійкості банківської системи [Текст] / Ж. М. Довгань // Вісник УБС НБУ. – 2011. – № 1. – С. 224 – 229. Основи банківського дела / Под ред. А.Н. Мороза. – К.: Либра, 2004. – 330 с.
10. Прасолова С. П. Банківські операції: навч. посіб. та практ. [Текст] / С. П. Прасолова, О. С. Вовченко– К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 568 с.
11. Склеповий Є. В. Складові стійкості комерційного банку [Текст] / Є. В. Склеповий // Банківська справа. – 2002. – № 5. – С. 138–142.

12. Дзюблюк, О. В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи: монографія [Текст] / О. В. Дзюблюк, Р. В. Михайлик. – Тернопіль, 2009. – 316 с.
13. Зверяков М.І., Коваленко В.В., Сергєєва О.С. Управління фінансовою стійкістю банків: навчальний посібник. – Одеса, 2014.
14. Річна фінансова звітність ПАТ «Банк Восток» за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bankvostok.com.ua/Upload/files/finance_report_2014.pdf
15. Річна фінансова звітність ПАТ «Банк Восток» за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bankvostok.com.ua/Upload/files/finance_report_2015.pdf
16. Річна фінансова звітність ПАТ «Банк Восток» за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bankvostok.com.ua/Upload/files/finance_report_2016.pdf
17. Річна фінансова звітність ПАТ «Банк Восток» за 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bankvostok.com.ua/Upload/files/finance_report_2017.pdf
18. Фінансова стійкість банку [Електронний ресурс] : Глосарій банківської термінології. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123698&cat_id=123324
19. Постанова Національного банку України від 22.12.2017 №141 «Про затвердження Положення про здійснення оцінки стійкості банків та банківської системи України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0141500-17>
20. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>